

Odčarani svet posttradicionalne ljubezni

Ljubezen je postala “edina velika stvar” ...

“Svet, v katerem živimo, je ciničen. Zelo ciničen. In posel, ki ga opravljava, je poln ostrih tekmecev. Rad te imam. Ti me izpolnjuješ.”
– Jerry Maguire (Tom Cruise v filmu *Jerry Maguire*)

Ljubezen v njenih najrazličnejših vsebinah, oblikovnih in izraznih vzorcih ter reprezentacijskih podobah najdemo v številnih kulturah in zgodovinskih obdobjih. Zahodni človek je v različnih vrstah in odenkih ljubezni iskal svojo celovitost (svojo “drugo polovico”), smisel lastne eksistence in bivanja sploh, gonilno silo življenja, transcendenco, odrešenje, neposredno doživljanje boga, ekstazo ali zgolj način snovanja starševstva in družine, zagotovitve materialne varnosti oz. praktičnega preživetja. Vloga in pomen ljubezni – kot čustvovanja in medosebnega odnosa – v vseh dobah (in kulturah) torej nista enaka.¹ Velik družbeni pomen je ljubezen med moškim in žensko pridobila v zahodni kulturi pred 150 leti kot temelj zakonske zveze in družinske harmonije; postala je ena najvišjih kulturnih vrednot zahodne civilizacije in človekovo osrednje čustvo. Ljubezen v družbeni sedanjosti torej ni nov pojav, toda oblike ljubezni so se spremenile, nastali so novi vidiki.

Specifičnost ljubezni našega časa je v njeni vodilni vlogi v življenju: v tendenci postaja center, okoli katerega se vrtila naše življenje, splošna téma, ki množično “zaposluje” človeška srca in sega tudi onkraj njih, v vse pore sodobnega kulturnega življenja – od popularne glasbe, terapije in množičnih svetovalcev o ljubezni

¹ Ljubezen so slavili, uživali in trpeli že antični Grki (ideal ljubezni: moško oboževanje lepote dečkov), vitezi v 13. stoletju (kult dvorske ljubezni: idealiziran in poduhovljen odnos viteza do njegove dame), možje in žene v puritanski Novi Angliji, matere v viktorijanskih časih (bistvo ljubezni: aseksualna predanost svojemu otroku), ljubezen kot oblika odkrivanja samega sebe v 18. in 19. st. itd. Ljubezen najdemo v književnosti rimskega imperija, starodavne Perzije in fevdalne Japonske, v klasični Kitajski, kjer pa je bila pojmovana (zlasti med zgornjimi razredi) kot tragedija ali v najboljšem primeru irelevantna pri eksterno posredovani izbiri zakonskega partnerja. V vseh družbah so se nekateri posamezniki/ce zaljubljali, vendar pa v številnih družbah ljubezen ni bila pojmovana kot

ideološki predpis oz. del običajnega procesa izbire zakonskega partnerja. V predmodernih družbah so se ljudje redko poročali "iz ljubezni", na podlagi izbire v današnjem pomenu besede. V ospredju so bili interesi ekonomske narave (preživetje družine kot ekonomske enote in rojevanje otrok kot pomočnikov in dedičev).

² Stendhal, O ljubezni, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1971.

³ E. Bojc, Pregovori in reki na Slovenskem, Ljubljana: DZS, 1974, str. 39.

⁴ Glej op.2.

(knjižne zvrsti, romantični diskurzi v ženskih revijah, časopisni podlistki itd.) do tkim. pogodb o zakonski zvezi oz. zakonov, ki urejajo razveze. Ljubezen postaja bolj individualizirana, tj. osvobojena tradicionalnih togih in vnaprej določenih oblik, vendar tudi (ali prav zato) bolj zapletena in zahtevnejša: polna novih možnosti (vsebinskih, oblikovnih, izraznih), a tudi novih vrst napetosti, bolečih emocionalnih dilem, nujnih odločitev in tveganj.

Ljubezen je v poindustrijskih družbah postala pomembnejša kot kdajkoli prej – kot končno zatočišče, v katero se (vedno znova) zatečemo pred ciničnim, sovražnim, brezsrčnim svetom, kot prostor, v katerem najdemo zadovoljstvo, smisel življenja in izpolnitev. Prav to izpoveduje svoji (drugi) izvoljenki zgoraj citirani filmski junak, ki ni našel prave izpolnitve v svoji bleščeči karieri in izvrševanju zelo agresivne politike svojega podjetja. Po spodletelem poskusu "osrčitve" podjetja se sicer ni vdal (ali umaknil iz ostrega konkurenčnega boja na trgu), vendar je spoznal – tako kot že zgodaj v 19. stoletju Stendhal² – da je ljubezen "edina velika stvar", ki je osnova in vir vsega smisla in zadovoljstva v osebnem življenju.

Naraščanje števila samskih žensk in moških ter razvez ne pomeni, da postajajo ljubezen, izpolnjujoča zveza in življenje v dvoje manj pomembni. Prav nasprotno, želje po njih so danes močnejše kot kdajkoli prej. Bolj ko se zdi svet brezoseben in življenje utirjeno v vnaprej izdelane vzorce, ki jih določa trg dela, bolj se pogloblja pomen ljubezni in bolj privlačno postane njeno magnetno polje. Danes velja ljubezen za osrednji prostor, ki omogoča (oz. zbujajo upanje), da v resničnem stiku z drugim odkriješ samega sebe in "da si" – ob njegovi/njeni podpori in razumevanju – "kar si". Toda naraščajočo pomembnost tega čustva in odnosa spremlja dejstvo, da postaja ljubezen – ujeta v težke in pogosto nerazrešljive protislovne odnose z zahtevami in pogoji sodobnega družbenega sveta (kar pokaže tudi omenjeni film, o čemer bomo še govorili) – čedalje izmuzljiva, čedalje ulovljiva. Ljubezen je danes težja, bolj zapletena, bolj boleča kot kdajkoli prej tudi zato, ker se v modernih družbah v glavnem opira zgolj na čustva in na osebo, na katero so ta usmerjena. Pretežna emocionalna zasnovanost ljubezni in partnerskih ter zakonskih zvez pomeni, da moč in nestanovitnost čustev prinašata vzpone in padce, ljubezen in sovraštvo, začaranje in odčaranje. "Kogar ljubim, tega bijem," pravi slovenski pregovor.³

Sodobno zahodno življenje se torej vrti okoli ljubezni, osrednje osmišljevalke našega obstoja. Po U. Becku in E. Beck-Gernsheimovi (1995: 12) je ljubezen religija po religiji, "končno vero po koncu vseh ver", bog, država, razred, politika, družina. To, kar je danes pomembno, sem "jaz" in "ti" kot moj pomočnik, in če ne "ti", pa neki drugi "ti" (kar npr. pojasnjuje visok delež ponovnih sklenitev zakonskih zvez ali "Po ljubezni ljubezen" – slovenski pregovor⁴). Vprašanje torej ni "ljubiti ali ne ljubiti", temveč "kako ljubiti" in "kaj sploh je ljubezen". Da na vprašanje, "kaj je ljubezen", ni (več)

izgotovljenega odgovora, dokazuje primer princa Charlesa. Po zaroki z Lady Diano mu je novinarka v intervjuju postavila vprašanje, ali je zaljubljen. V nasprotju s pričakovanjem je intervjuvanec izrazil negotovost glede tega, kaj je ljubezen. Podobno negotovost glede vprašanja, kaj sploh je ljubezen, pokaže tudi Jerry v omenjenem filmu. Na vprašanje svojega klienta oz. prijatelja Roda: "Jo ljubiš?" Jerry odgovori: "Kako pa naj vem?" Rod: "Kako to misliš? Veš, ko veš." Jerry: "Mislim, nekaj čutim, nočem, da bi šla."

In "kako ljubiti"? Ljubezen je vselej delno kulturni artefakt, naučen pojav, ki se – podobno kot drugi emocionalni pojavi in odnosi – prenaša prek modelov, nasvetov, zgodb, imitacije in neposrednih kulturnih navodil z ene generacije na drugo.

Obstoj kulturnih navodil v učenju ljubezni zelo nazorno opredeli N. Luhmann (1991: 55), ko pravi, da v skladu z njimi "čustvo izražamo, oblikujemo, simuliramo, pripisujemo drugim, da ga imajo, ga tajimo ...". Na predstave o ljubezni in na vedenje v tej sferi v (post)modernih družbah pomembno vplivajo in jih oblikujejo množični mediji, zlasti ženske revije, ki se tradicionalno ukvarjajo s kodifikacijo in interpretacijo romantičnih odnosov. Izginjanje tradicionalnih avtoritet, oblik čustvene podpore in trdnih pravil vedenja (in videnja) posameznika in posameznice čedalje bolj prepušča njihovi lastni skrbi in odgovornosti za lastno (ljubezensko) življenje. Soočeni z novimi vprašanji, na katera ne znajo odgovoriti, in z nalogami, za katere niso pripravljeni in usposobljeni, z naraščajočimi občutki nemoči in negotovosti iščejo nasvete. Knjižni trg se na novo "povpraševanje" odziva s ponudbo "supermarketa filozofij", ki ponujajo načine interpretacije in organizacije življenja in ljubezni.⁵ V procesu (čustvene) socializacije (učenja koga, kako, koliko, kdaj in zakaj ljubiti) pa posameznik/ca ni zgolj pasivni sprejemnik družbenih in diskurzivnih konvencij ter norm, temveč oblikuje svoje realne emocionalne izkušnje (ljubezensko življenje) s pomočjo subjektivne interpretacije strukturnih pogojev, družbenih situacij in predobstoječih kulturnih pomenov. Konstrukcija ljubezni in odnosov ljubezni je torej vselej družbena in individualna, poteka v dialektiki med kulturno posredovanimi modeli, normami, smernicami, strukturno določenostjo in subjektivnimi vzorci interpretacije.

... in "odprt prostor" ...

V posttradicionalnih zahodnih družbah prihaja do transformacije odnosa med posameznikom in družbo, kar pa ne odpravlja univerzalnega, transkulturnega obstoja zgornje dialektike. Toda v primerjavi s predmodernimi in klasičnimi industrijskimi modernimi družbami se zmanjšuje moč objektivnih (strukturnih in kulturnih) določitev posameznikovega delovanja, kar pomeni, da se širi prostor subjektivnih interpretacij (tj. večji delež oblikovanja biografij se odvija na

⁵ Tudi slovenski knjižni trg se je v zadnjih letih odzval s ponudbo literature oz. priročnikov za "šolo življenja" in za ljubezen, ki svetujejo načine za doseganje uspešnega in srečnega (ljubezenskega) življenja. Množico nasvetov in receptov za uspešno partnersko oz. zakonsko zvezo najdemo tudi v ženskih revijah, kot so Pepita, Ona, Jana in v nekaterih drugih revijah. Na primer, v Pepiti (marec, 1999, št. 3, str. 65) preberemo: "Že res, da je veliko nasvetov in receptov za uspešen zakon, vendar jih ni nikoli dovolj, zato vam bomo z nekaterimi postregli tudi mi."

⁶ *Besedilo sodb je bilo podobno besedilom, ki so jih v tistem času izdajali sodni zbori, vendar pa podatka o tem, v kolikšni meri je javno mnenje priznavalo predpise ljubezenskih razsodišč, nimamo. Več o tem v: Stendhal, O ljubezni, Ljubljana, Cankarjeva založba, 1971, str. 278–287.*

podlagi osebnih, subjektivnih interpretacij, manjši pa prek sledenja zunanjim kulturnim interpretacijam in zunanjih determinacij). Razpadanje tradicionalnih družbenih oblik in vezi (spolne vloge, organizacija dela, sorodstvo, družina, sosedstvo) ter modernih pripadnosti (npr. družbeni razred) namreč posameznike osvobaja od tradicionalnih odvisnosti in omejitev, zunanjih pričakovanj vlog in eksterne posredovanih pomenov za osmišljanje sveta. Po U. Becku (1992) so posamezniki bolj kot kdajkoli prej prepuščeni sami sebi, svoji lastni pobudi, izbiri in nujnosti odločanja. "Izpuščeni" iz rok tradicionalnih oblik življenja in njihovih samoumevnosti postajajo čedalje bolj akterji svojega lastnega življenja in poslednja referenca, vir pomenov za interpretacijo jaza, drugih in življenja. Te procese opiše Beck kot individualizacijo življenjskih potekov, ki postavlja v ospredje zahtevo po samorefleksivnem oblikovanju biografij.

V družbenih razmerah osamosvajanja od sociokulturnih delitev in vnaprej določenih togih razmerij med spoloma tudi oblikovanje ljubezenskega življenja – ter celotne zasebne sfere: zakonske zveze, spolnosti, družine, starševstva – čedalje bolj prehaja "v roke" samega posameznika/ice. U. Beck in E. Beck-Gernsheimova (1995: 5) ugotavljata, da je v takšni individualizirani družbi ljubezen postala odprt prostor, ki ga morata ljubimca – četudi ju usmerjajo popularna glasba, oglasi, pornografija, psihoanaliza itd. – zapolniti sama. Kaj pomeni ljubezen (in druge sestavine zasebnosti), kaj mora biti in kaj lahko je ter kako živeti v dvoje, ni več mogoče razglašati na neki zavezujoči način. Njena vsebina, norme in morala se gradijo samorefleksivno, s pomočjo subjektivnih oz. individualiziranih interpretacij in pogajanj ter (zato) variirajo od posameznika do posameznika ter od odnosa do odnosa. Presoje o tem, kaj je prav in kaj ne, niso več mogoče zunaj samega odnosa. Medtem ko so npr. med letoma 1150 in 1200 v Franciji cvetela javna ljubezenska razsodišča (ta so verjetno poznali že veliko prej), ki so – sklicujoč se na ljubezenski zakonik iz 12. st. – odločala in razsojala o (spornih) ljubezenskih vprašanjih,⁶ je danes takšno razsojanje izključno "v rokah" samih partnerjev.

Nov dejavnik, ki ga je treba upoštevati pri spreminjanju oblik ljubezni in zakonske zveze, je razširitev individualizacije – na začetku moderne dobe izključni privilegij moškega – zlasti od 60. let 20. stoletja naprej na življenje žensk. Subjektivni vidik osvobajanja od samoumevne in trdne spolne identitete, povečanega izobraževanja in zaposlovanja žensk itd. se kaže v večji usmerjenosti nase, v ugotavljanju lastnih pričakovanj do življenja, v snovanju lastnih načrtov (ki niso nujno vezani na družino, temveč na lastno osebnost), v spremljanju lastnih želja, interesov in pravic. Klasična feministična teorija predvideva, da je ljubezen mogoča le med svobodnima in enakopravnima partnerjema – in temu idealu se je mogoče približati z razširitvijo novega oz. sodobnega individualizma na ženske.

... ki zahteva "trdo delo" obeh partnerjev.

Zakaj je torej ljubezen – osvobojena starih navad, oblik in kontrol – postala težja, bolj izmuzljiva kot kdajkoli prej? Vsakdanje napetosti, težkega in pogosto neuspešnega usklajevanja, prepиров in bojev med spoloma ter razlikujočega se razumevanja in doživljanja ljubezni ni mogoče pojasniti kot (reducirati na) "zasebne" težave in probleme, "osebne neuspehe", "individualne specifičnosti" ali individualno "specifičen" odnos. Vsak "zaseben" odnos se izkaže tudi za institucionalnega, za odnos, ki ga pojasnjujejo širši družbeni (institucionalni) dejavniki oz. procesi. "Zasebne" težave so – poleg emocionalne zasnovanosti modernih zvez – pogojene po eni strani z notranjo dinamiko same individualizacije, po drugi strani pa z nasprotnim procesom standardizacije, tj., novimi oblikami odvisnosti, ki to individualizacijo ogrožajo.

Prvič. Individualizacija pomeni, da se širi prostor subjektivnih interpretacij, v katere se vgrajujejo želje, upi in pričakovanja partnerjev, to pa vodi v oblikovanje standardov dveh biografij. Ko deljeni standard slabi oz. izgine in se množijo različni pomeni in raznolike individualne predstave o "ljubezni", naraščajo tudi možnosti za medsebojno nerazumevanje, razlike in nesoglasja. Nove možnosti lastnega oblikovanja zasebnosti (bolj odprto življenje) vključuje zakon prisile k odločanju; za skupno življenje dveh individualiziranih posameznikov to pomeni, da s kompleksnostjo odločitev narašča tudi verjetnost nesoglasij oz. prepиров. Individualizacija biografij predvideva tudi odprtost za nove izzive in spremembe (deljenih ali individualnih) standardov, odločitev oz. dogovorov ali "pogodb". Težave v paru nastopijo, ko občuti potrebo po novih izzivih in spremembah le eden od partnerjev, drugi pa je z obstoječim stanjem zadovoljen (ali pa oba sprejemata izzive in potrebo po spremembi, vendar v nasprotnih smereh).

Drugič. "Zasebne" napetosti in boje pojasnjujejo tudi nove oblike omejitev in integracije posameznika/ce v družbeni sistem. Odvisnost od trga dela in zato od izobraževanja, fleksibilnosti, mobilnosti, konkurenčnosti in kariere nalagajo posamezniku/ci odkrivanje in izpolnjevanje lastnih potencialov, načrtovanje in odločanje v svojo korist, boj "za lasten prostor" in osebno odgovornost za (poklicni) uspeh oz. neuspeh. Takšna usmerjenost ni izraz sebičnosti, temveč je nujen odgovor na nove pritiske in izzive okolja, ki v družbenih razmerah odvisnosti od trga dela nalaga biografije "do-it-yourself". Egocentričnost, okrepljena usmerjenost nase in na svoje lastne interese ustvarja situacije, v katerih partnerja (vsak s svojim lastnimi načrti in problemi) – kljub pogosto najboljšim namenom in relativno neodvisno od osebnih specifičnosti – namesto oblikovanja "skupnega temelja" brani vsak svoj univerzum, kar povzroča napetosti in vodi v prepire, prekinitev partnerske zveze oz. razvezo zakona. Čeprav imata partnerja v nasprotju s predmodernimi in

⁷ Npr. *ženina zaposlitev – da/ne, z delnim ali polnim delovnim časom; mož – polno zaposlen s kariero, zaposlen, a enakopravno vključen v gospodinjstvo delo ali celo nezaposlen, gospodinjec; otroci – da/ne, kdaj, koliko, kdo bo skrbel zanje, kdo je odgovoren za kontracepcijo* (Beck in Beck-Gernsheim, 1995: 55).

klasičnimi industrijskimi družbami možnost izbire med številnimi načini skupnega življenja,⁷ pa prihaja med njima – prej ali slej, v tem ali onem pogledu, ne glede na morebitno pripravljenost za kompromis – do neusklajljivih razlik. Trg dela postavlja posameznikoma, ki želita ohraniti (ali pridobiti) službo, dohodek in družbeni ugled, jasne meje in ovire pri strukturiranju lastnega (skupnega) življenja po svojih željah. Ne nazadnje je potencialni vir napetosti v partnerskem odnosu tudi gora emocionalnega dela, ki čaka partnerja ob večerih, ko se utrujena od pritiskov trga vračata z dela. Emocionalna podpora žensk, ki je tradicionalno zagotavljala kohezijo v zasebni sferi, izginja ali vsaj slabi. Številne ženske niso več samoumevno pripravljene opravljati tega neskončnega in neopaznega dela izglajevanja napetosti, ki jih kopiči zaposlitev zunaj doma. Po drugi strani številni moški niso pripravljeni izvajati te nujno potrebne oblike dela. "Če oba partnerja drug pri drugem zaman čakata na emocionalno podporo in razumevanje, v zasebnem življenju nastanejo težave. To ni čisti egoizem, temveč kolektivni pojav, ponavljajoča se drama v številnih gospodinjstvih, ki jo povzročajo opravila, ki zahtevajo enega človeka in pol in vsakogar izčrpavajo" (Beck in Beck-Gernsheim, 1995: 96–7).

S transformacijo skupnosti dveh "pomočnikov" v skupnost dveh ljubimcev postane delo na čustvih "težko delo". Ljubezen v razmerah negotovosti in pretresov moderne družbe ni enkratni dogodek, temveč je stanje, ki si ga je treba vsak dan vedno znova priboriti, kar zahteva potrpežljivost in toleranco ter vztrajna pogajanja. Ta ugotovitev avtorjev nakazuje potrebo po sprejetju realizma v sferi "romance", potrebo po zavestnem trudu in "graditvi" medosebnega odnosa. Drugače povedano, ljubezen ni (božji) dar, ki ga človek prejme v naročje, temveč je njegov in njen "dosežek", "ustvarjen" z angažiranostjo, preudarnostjo in trudom, "dosmrtni projekt", v katerega morata – v duhu protestantske etike dela – "investirati" oba partnerja. O modelu ljubezni kot trdega dela razmišlja že omenjeni filmski junak Jerry:

"Z Avery sem se razšel iz čiste lenobe. Saj veš, kako rečemo, da ni nihče kriv? To je ena sama laž. Vedno je kdo kriv. Delaj. Loti se tega kot svoje službe. Prizadevaj si."

Dorothy: "Morda pa ljubezen vendarle ni tako zelo naporna".

Jerry: "Morda."

Morda – v primeru partnerske zveze, v kateri sta skrb za kariero (zaslužek, ugled) in stopnja prave individualizacije med partnerjema porazdeljena bolj asimetrično kot v partnerski zvezi Jerry-Avery.

Jerry Maguire – primer kaotične ljubezni ali o ujetosti ljubezni v posel

Da je zveza dveh individualiziranih, za kariero zagretilih partnerjev ob zaostreni konkurenci na trgu dela pogosto neuspešna, prikazuje

že omenjeni film *Jerry Maguire*. Jerry izgubi službo kot uspešen agent zaradi svojega predloga o prenovi podjetja. V prizoru, v katerem na delovnem mestu svoje partnerice Avery sledi njenim opravkom iz prostora v prostor, sprašuje: "Kaj naj storim? Kam naj se zdaj obrnem?"

Avery: "Kar je, je."

Jerry: "Kaj sem pa tebi naredil?"

Avery: "Vedno se vse vrti okoli tebe. Potolaži me, reši me, ljubi me."

Jerry: "Bi se lahko za hipec ustavila?"

Avery: "Končati moram svoje delo!"

Jerry: "Vedno ta prekleta naglica!"

Avery: "Jerry, prodajalca sva. Ukvarjava se s prodajanjem. Ne gre za 'Ljubim te' in za 'Verjemi mi na besedo'. Gre za sklepanje pogodb in podpisovanje pogodb. To bi ti moralo biti povsem jasno."

Jerry: "Kaj pridruži se jim. Vsi pogoji za moje trpinčenje so izpolnjeni."

Avery: "Ne maraš odkritosti. Torej ne morem biti iskrena?"

Jerry: "Raje bi imel zvestobo."

Avery: "Kako sva se zmenila, ko sva se spoznala? Za grobo resnico."

Jerry: "Če se ne motim, si ti dodala besedo 'groba'".

Avery: "Nekateri ljudje premorejo rahločutnost. Jaz je ne. Ne jočem ob gledanju filmov. Nisem vzhičena nad otroki. Božiča ne začnem praznovati pet mesecev prezgodaj in tipu, ki nama je obema zasral življenje, ne rečem: 'Revček.' Takšna sem, v dobrem in slabem. Vendar te imam rada."

Jerry kljub pripravljenosti Avery, da se spopade s težavami, izjavi, da je med njima konec. Avery, za hipec romantično prizadeta, po poskusu Jerryjeve tolažbe ("Hej, hej. Nisem te hotel prizadeti.") odločno pobere svoj padli ego s tal z besedami: "Tega tudi ne bom dovolila. Premočna sem zate, bednik!" ter ob tem fizično (na "moški" način: dva tehnično dovršena udarca s pestjo v nos in še enega "za povrh" v ljubimčevo mednožje) obračuna z Jerryjem.

V zgornjem kadru najdemo vse "pasti" individualizacije in nove oblike odvisnosti od diktatov trga dela, v katere se ulovijo in ob katerih se pogosto tudi zlomijo številna sodobna partnerska razmerja. Partnerja, kot vidimo, sledita različnim standardom in pomenom ljubezni oz. modelu intimnosti: on pričakuje v ljubezni predvsem zvestobo – bolj "tradicionalno" vrednoto – ona predvsem iskrenost in odkritost – bolj "(post)moderno" vrednoto,⁸ kar je razvidno tudi v naslednjem pogovoru:

Jerry: "Veš, ne zdi se mi potrebno, da bi si čisto vse povedala."

Avery: "Jerry, saj za to gre pri intimnosti."

Ona je z obstoječim stanjem (njunim intimnim odnosom) v glavnem zadovoljna, drži se izhodiščnega skupnega standarda oz.

⁸ Zakaj odkritost oz. iskrenost imenujemo "(post)moderna vrednota"? Izginjanje zunanjih avtoritet je, zlasti od 60. let 20. stoletja naprej, povečalo pomen iskanja načinov za medsebojno komuniciranje partnerjev. Zato ni naključje, da je prišlo do razcveta psihologije in terapij. Te pogosto poudarjajo potrebo po "odprtosti" in "iskrenosti": partnerja naj si drug drugemu priznata svoja čustva, jih razkrivata, preiskujeta, definirata in razvrščata. Vendar, kot ugotavljata Beck in Beck-Gernsheimova, rezultati niso vselej konstruktivni za odnos: "Ne samo laganje, tudi vztrajanje pri resnici se lahko izkaže za destruktivno." (1995: 92) Pretirana odkritost Avery (npr. v prizoru, v katerem seksata) je bila za Jerryja vsaj "moteč", če ne celo eden destruktivnih dejavnikov njune intimne partnerske zveze.

“pogodbe” (“Kako sva se zmenila, ko sva se spoznala? Za grobo resnico.”) in ne vidi (občuti) razloga za prekinitev zveze. On s pogodbeno osnovo njenega razmerja ni več zadovoljen (prav tako tudi ne z ritmom – službenega in zasebnega – življenja, ki ga živita: “Vedno ta prekleta naglica!”), sedaj pričakuje predvsem zvestobo. Potrebo po spremembi oz. novih izzivih občuti torej le eden od partnerjev: v paru (zato) nastopijo težave. Izguba dobre službe, bleščeče kariere in zapleti, ki sledijo na poti njegovega ponovnega poskusa preboja na trg, postavijo oba pred pomembno in nelahko odločitev, ki vključuje verjetnost nesoglasja: sprejeti obstoječa (kruta, brezsrčna) načela in dejstva pridobivanja zaslužka in prestiža na trgu dela ali nadaljevati konkurenčni boj na podlagi drugačnih, bolj humanih načel. Odločita se različno: prvo podpira ona (“Kar je, je”). “Gre za sklepanje pogodb in podpisovanje pogodb. To bi ti moralo biti povsem jasno.”), on izbere drugo možnost (“Kar pridruži se jim.”); partnersko soglasje se razblini. Individualistični čas, v katerem živita, usmerja ljubimca v uresničevanje lastnih ciljev in interesov, v egocentričnost, v boj za “svoj lasten prostor” (partneričin očitek “Vedno se vse vrti okoli tebe.”) in individualno, osebno identiteto (“Nekateri ljudje premorejo rahločutnost. Jaz je ne. Ne jočem ob gledanju filmov. Nisem vzhičena nad otroki (...) Takšna sem, v dobrem in slabem.”). Partnerica ni več pripravljena v nedogled dajati čustvene podpore (Averyjina naveličanost: “Potolaži me, reši me, ljubi me.”), kar predpostavlja njeno željo, da se “račun izide” v smislu “kar daješ, dobiš”. Ljubezni ne povezuje s sentimentalnim, samožrtvujočim zgorevanjem za druge (“Nekateri ljudje premorejo rahločutnost. Jaz je ne (...) Vendar te imam rada”). Svoje osebne identitete ne povezuje s tipičnimi čustva zbujujočimi situacijami oz. dogodki (“Božiča ne začnem praznovati pet mesecev prezgodaj ...”). Nekdaj samoumevna in trdna povezava med spolno identiteto žensk in družbeno vlogo je pretrgana; podoba zveste, nemočne in trpeče (zavrnjene) ženske se je razblinila (“Tudi tega ne bom dovolila. Premočna sem zate”).

Premočna ženska – zate, za moškega – je “nov” pojav, dražljaj, ki ni ostal brez moške (obrambne) reakcije. Na žensko zavračanje stare vloge moški “odgovarjajo” (tudi) z zatekanjem k novi vrsti idealne ženske, osebe, ki je neodvisna, a obenem pripravljena prilagajati se interesom moškega partnerja. Gre za ideal “dovolj” izobražene partnerice, ki je zmožna pomagati svojemu moškemu v njegovem biznisu ali pri njegovem odločanju skozi vse življenje, a ki je hkrati “nagnjena” k skrbi za družino in gospodinjstvo. “Če najdeš takšno žensko, veš, da si zmagal.” (White, v Beck in Beck-Gernsheim, 1995: 65)

In kakšen je Jerryjev “odgovor” na premočno Avery? Nekega dne sreča Dorothy, ki je podobna novemu idealu ženske in (postopoma) spozna, da pooseblja vse tisto, po čemer je že dolgo hrepenel (zvestoba, rahločutnost, družinsko ozračje – Dorothy ima sina iz

prvega zakona, s katerim Jerry hitro najde "skupni jezik"), a zaman pričakoval od Avery. Njegov "odgovor" je torej čustvena odločitev za Dorothy, "dovolj" inteligentno žensko, ki verjame vanj, mu zvesto stoji ob strani (tj. pomaga v njegovem poslu in ponovnem uspehu na trgu) in mu obenem daje (družinsko) toplino. In kaj sporoča naslednja Jerryjeva izjava?

"A danes je najina majhna firma doživela velik uspeh. Zelo velik uspeh. Vendar večer ni bil popoln, niti približno ni bil popoln, ker tega nisem delil s teboj. Ker nisem slišal tvojega glasu. Ker se nisem smejal skupaj s teboj."

Njegova "prava" zmaga ni v njegovem (ponovnem) tržnem prodoru, temveč v izbiri partnerice – utelešenja novega ideala ženske, ki je za (mnoge) moške stranski izhod iz kaotične in odčarane ljubezni posttradicionalne družbene sedanjosti.

LITERATURA

BECK, U. (1992). *Risk Society. Towards a New Modernity*, London: sage Publications.

BECK U. in Beck-Gernsheim E. (1995). *The Normal Chaos of Love*, Cambridge: Polity Press.

LUHMANN, N. (1991). "Ljubezen kot simbolno generalizirani medij komunikacije", *Časopis za kritiko znanosti*, 140/141.